

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

АНАЛИЗ НА ПРИЛАГАНИТЕ НА МЕСТНО И НАЦИОНАЛНО НИВО МЕТОДИ, МОДЕЛИ И ДОБРИ ПРАКТИКИ СВЪРЗАНИ С ПОЛИТИКИТЕ ЗА НУЛЕВИ ОТПАДЪЦИ И РАЗУМНИТЕ РЕШЕНИЯ ЗА РАЗДЕЛНО СЪБИРАНЕ НА БИООТПАДЪЦИТЕ И ТРЕТИРАНЕ НА БИОРАЗГРАДИМИТЕ ОТПАДЪЦИ

ДОБРИ ПРАКТИКИ

Този раздел представя добри практики от страната и света по отношение на събирането на отпадъци, рециклиране, компостиране, изготвяне на политики за управление на отпадъците и гражданското участие в тях.

„Зелени събития“ – пакет от мерки по програмата за превенция на отпадъците във Виена, Австрия

Общинската администрация на град Виена, Австрия провежда образователно информационна кампания за повишаване на осведомеността на гражданите по темата за превенция на отпадъците.

Пакетът от мерки „Зелени събития“ описва серия от действия, предприети за превенция генерирането на отпадъци по време на публични събития във Виена. Освен задължителното използване на чинии и съдове за многократна употреба, съгласно Наредбата на община Виена за управление на отпадъците за повечето публични събития, платформата „ЕкоСъбитие“ („ÖkoEvent“ <https://www.oekoevent.at/>) предоставя информация, съвети и консултации за организиране на събития, в които са взети предвид примери и практики за опазване на околната среда.

Допълнително община Виена предоставя прибори и сервиси за храна и напитки за многократна употреба, които, могат да бъдат наети безплатно чрез платформата. Провежданите на територията на общината събития, които покриват списък с критерии получават съответното обозначение „еко събитие“ или дори „еко събитие +“. Тези събития се публикуват онлайн и получават допълнителни популяризиращи ги материали, които могат да се покажат или разпространят там и могат да се обявят за „Зелено събитие“.

Друга мярка е активното участие на община Виена в мрежата „Зелени събития - Австрия“, в колаборация с другите австрийски федерални провинции и с Федералното министерство на околната среда, осигуряваща трансфер на знания. Чрез тази мрежа добрите практики в един район много бързо достигат до други и могат да бъдат имплементирани чрез трансфер на „ноу-хау“.

Община Виена провежда множество информационни кампании, с цел разпространение на знания за задължително използване на системи за многократна употреба по време на публични събития. При организация на събития с над 2000 души е задължително организаторите да представят план за управление на отпадъците по време на събитието, като от общината се организират проверки през времетраенето му с цел контрол. Целта на тази добра практика е подобрене превенцията в генерирането на отпадъци по време на публични събития.

„Знанието е сила“ – осведомяване на гражданите на Рим

През 2015 г. община Рим, Италия стартира инициатива за повишаване знанието относно системата за събиране и управление на отпадъци в града. За целта са финансирани образователни курсове в средните училища, в които учениците научават за ползите от повторната употреба на отпадъците, рециклирането и намаляването им. Целта е чрез ангажирането на учениците с тях да се включат техните учители, родители и най-близко им обкръжение. По този начин ще се повиши осведомеността и ще се изградят навици за намаляването на отпадъците, рециклирането им и повторната им употреба с цел достигане на „нулеви отпадъци“.

Формални цели на инициативата са:

- постигане на по-голяма осведоменост за функционирането на системата за разделно събиране на отпадъци, за съоръженията, използвани за събиране и управление на отпадъците, и подчертаване на потенциала и възможностите в този сектор;
- насърчаване на поведение, позволяващо по-добро количествено и качествено събиране на отпадъци, например събира не на отпадъци от „врата на врата“;
- насърчаване на организация в местните общности, ориентирана към намаляване на отпадъците, тяхната повторна употреба и рециклиране; значително възстановяване на материали; постигане целта за „нулеви отпадъци“.

Осведомяването на учениците относно вредата от отпадъците върху околната среда и все по-иновативните възможности за рециклирането и повторната им употреба в периода, в който децата изграждат своите навици е много добро решение от страната на общината. Това е най-подходящият момент, защото в тийнейджърска възраст може от една страна да се осмисли информация, представена научно и статистически и тя да предразположи ученика да си даде сметка относно важността на опазването на околната среда и „малките“ неща, които могат да се направят с цел предотвратяване на замърсяването. След като подрастващото поколение е осведомено относно постигането на стратегията за „нулеви отпадъци“, то от една страна ще повлияе на своето обкръжение, а в последствие и на последващото поколение.

„Зелени детски градини“ – много кратна употреба на посуда в детските заведения в България

В предходната добра практика бе посочена важността на това подрастващите да са запознати с важността от опазване на околната среда, а в настоящата „зелената идея“ е отнесена още към децата от най-ранна възраст. Въпреки че на възраст до 7 години, едва ли децата могат да осъзнаят отговорността, която е редно да поемат спрямо природата, тази „иновация“ в детските градини в България води не само до екологични, а и до икономически изгоди.

Всички детски градини на територията на община Варна са заменили пластмасовите чаши за еднократна употреба с метална ин inoxова посуда. Всяко дете разполага със своя чаша с определена картинка с цел разпознаването ѝ. Според Наредба 3 за здравните изисквания

към детските градини, такива чаши трябва да бъдат измивани веднъж дневно в края на работния ден, което не увеличава много разходите за ток, вода и труд.

Изчислено е, че в една група от детска градина се използват между 150 и 300 пластмасови чаши дневно, а годишният разход за една средноголяма градина е около 5000 лв. По примера на иноваторите от община Варна детски заведения от София, Благоевград, Пазарджик, Търговище, Елин Пелин, Перник и Чепеларе са заменили пластмасовите чаши с метални. Според Обществения център за околна среда и устойчиво развитие, само в тези 19 детски градини за година и поливна са спестени 2 млн. пластмасови чаши, което се равнява на разход от 60 000 лв. и еквивалентно на 7 тона нерещиклируема пластмаса.

„Земя за земя“ – междуобщинска инициатива за компостиране в Португалия

В Португалия е създадено междуобщинско управление на отпадъците в Голямо Порто (LIPOR <https://www.lipor.pt/en/>), като са включени 8 общини, в т.ч. Еспиньо, Гондомар, Мая, Матосиньош, Порто, Повоа де Варзим, Валонго и Вила до Конде. Тези 8 общини генерират около 500 000 тона отпадък годишно, в резултат на което разходите по събирането, транспортирането и обработването му са изключително високи, не само финансово и екологично. Анализите показват, че около 40% от боклуците са органични, което позволява повторното им използване чрез домашно или общностно компостиране. Така, обединението LIPOR стартира проекта „Земя за земя“ (Terra a Terra), който има за цел да насърчава домашното компостиране в къщите, многофамилните сгради и частните и обществени институции с цел намаляване на отпадъците на територията на общините, намаляване на въздействието върху околната среда и подобряване качеството на живот.

Обединение LIPOR помага да се изградят площадки за компостиране в жилищни зони, като за целта предоставя контейнери за компостиране за всички къщи, които имат двор и се намират на територията на някоя от осемте общини и допълнително предоставят възможност да се научи повече за компостирането чрез участие в учебни практики. Домашното и общностното компостиране се счита, че дава възможност за намаляване на органичния отпадък с около 423 кг годишно за всяко „компостиращо“ лице. Следователно, с 13 905 включили се в проекта лица, е възможно да се постигне редуциране на органичния отпадък с около 5886 тона на година. Официалната цел на проекта е да насърчи домашното компостиране в многожилищни сгради, в къщи и в обществени и частни институции с цел намаляване на органичните отпадъци.

Проектът е изцяло финансиран от общините от LIPOR и участието не изисква никакви граждански такси. Общините закупуват контейнери за компостиране (компостери) и координират целия проект, включително провеждайки курсове за повишаване на осведомеността сред гражданите и курсове по компостиране и наблюдение. Пилотно проекта започва в тестова зона през 2007 г., а през следващата вече се осъществява във всяка една от осемте общини.

Населението на участващите общини е насърчено да се включи в инициативата чрез популяризиране на курсовете по компостиране. При желание за участие всеки гражданин задължително преминава задължителен курс по компостиране и след него, ако има къде да постави контейнер за компостиране, на него или на нея се предлага възможността да участва в проекта „Земя за земя“ и да получи компостера, напълно безплатно, като получава дистанционна или подкрепа на място при възникнали проблеми. Когато участник няма подходящо място, където да разположи контейнера, се извършва общностно компостиране, което се осъществява чрез поставяне на контейнер на обществено място (парк или градина) или в споделени дворове. Един човек е определен за „отговорник по компостирането“ и той/тя отговаря за компостиращия процес.

Реализирането на домашно или общностно компостиране, особено в градските зони на общините от LIPOR се оказва предизвикателство, предвид че към датата на стартиране на проекта не са били изградени нужните нагласи сред гражданите в осемте общини. Така LIPOR провежда множество кампании за повишаване осведомеността, в които показва ползите от домашното компостиране, за да се увеличи броя на раздадените контейнери и да се оцени въздействието от гледна точка на количествата получен отпадък в инсинератора на LIPOR. Чрез популяризиране на проекта се разпространи концепцията за домашно компостиране, и въпреки че не всички хора имат условия да участват в проекта, те са информирани за него и за ползите от компостирането от гледна точка на управлението на отпадъците и последствията за околната среда.

Въпреки че домашно компостиране се е извършвало и преди стартирането на проекта на LIPOR, то той предлага иновативен подход, а именно цялостният подход, асоциирането на общините за по-лесно прилагане на практиката, и методите, използвани за обучение на гражданите. В анализите си за проекта LIPOR изтъква като основни фактори за успех предоставянето на гражданите възможност да научат за компостирането чрез курсове; насърчаваното редуциране на централното събиране и обработка на органични отпадъци, намалявайки въздействието върху околната среда и подобряване качеството на живот; изграждане на зони за домашно компостиране и предоставянето на компостери; цялостната подкрепа на гражданите, предприятията и училищата.

Резултатите по проекта отчитат, че са раздадени 13 905 компостера (най-малко по 1 за домакинство или институция) и са изградени 75 общностни зони за компостиране. Седем години след стартирането на проекта и около шест след цялостната му имплементация, данните показват, че средно един компостер може намалява органичния отпадък с 423.3 кг., което сумарно е намаление с около 5886 тона годишно, което води до превенцията на 1237 тона CO₂ годишно.

„Кръгова икономика във Виена“

Добра практика в процеса по управление и оползотворяване на отпадъците от австрийската столица Виена отново попада в документа. Концепцията е, че отпадъците на територията на Виена трябва да се оползотворяват във Виена и управлението на биоотпадъците е разделено в три основни стълба – компостиране, анаеробно разграждане и изгаряне на биомаса.

Компостирането във Виена от своя страна е разделено в три етапа, а именно:

1. Компостиране – През 1991 г. е изградено съоръжение за компостиране с площ от 5.2 ха на комуникативно място близо до фермите с капацитет за третиране от 150 000 т/год. и произведен компост – 50 000 т/год.
2. Оползотворяване на компоста – концепцията е „компост за всички“, като произведения компост се предоставя на домакинства, производители на почвена среда и изследователска дейност, като огромните количества компост допринасят за подобряване качеството на почвата и подпочвените води.
3. Информирание на гражданите относно ползите от компостирането и представяне на резултати, свързани с опазване на околната среда, с цел насърчаване на гражданите да компостират своите биоотпадъци.

Анаеробното разграждане на биоотпадъците във Виена се извършва в съоръжение за производство на биогаз. То е въведено в експлоатация през 2007 г. с капацитет на 34 000 т/год. Чрез мокро разграждане там се третират твърди и течни отпадъци (категория 3), което води до производство на почти 7 000 КВт и спестяване на около 6 000 т. еквивалент на CO₂. Изгарянето на биомасата във Виена се извършва в съоръжението „Виена-Симеринг“. То е въведено в експлоатация през 2006 г. с капацитет на 620 000 м³/год. Произвежда се електрическа и топлинна енергия и се спестяват около 7 200 т. еквивалент на CO₂.

Общината е провела изключително подробна разяснителна кампания какви видове биоотпадъци трябва да бъдат изхвърляни на определените за това места. Обществото е запознато кои биоотпадъци са подходящи за компостиране и изхвърля само тях на определените за това места, а това са зелени и биоотпадъци, растителни и кухненски отпадъци, като използването на полиетиленови торбички (дори и биоразградими) е абсолютно забранено. На територията на общината има обособени 19 на брой площадки за събиране на храсти, клончета, коледни елхи или допълнителна зеленина в торби с цел трансфера им към съоръжението за компостиране.

„Рециклираният Бургас“

В Бургас хората могат да изхвърлят боклука си по четири начина – в цветните контейнери за рециклиране, в сивите контейнери за смесени отпадъци, в подземни контейнери и в мобилни контейнери за разделно събиране. Отпадъците от тези контейнерите с изключение на цветните се транспортира до депо в с. Братово.

Събирането на цветните контейнери за рециклиране става по график, като на събиращия камион е упоменато какъв е типа боклук, който ще се събира в конкретния ден. Боклукът се

транспортира в сепарираща станция в гр. Каблешково. Камionenът преминава през кантар и товарът се изсипва в хале. Боклуците преминават през поточна линия, където първо се отделя замърсен и битов отпадък, който не е годен за рециклиране. Данните показват, че в контейнерите за стъкло „чистотата“ е 96%, в тези са хартия и картон – 90%, а в тези за пластмаса около 60%.

Боклукът от сивите контейнери минава през раздробяващи барабани и после през поточна линия, на която се отсяват годните за рециклиране отпадъци. В този боклук, обаче, по-голямата част от пластмасата е негодна за рециклиране, а хартията от общия боклук е напълно негодна за рециклиране.

При подземните контейнери периодично се сменят клетките, за да не се смесват различните видове боклуци. След събирането, боклукът преминава през поточна линия, където се разделя по видове, балира се и се изпраща за рециклиране.

Мобилните центрове се обслужват от един камион, който събира само по един тип отпадък на ден, с което се елиминира смесването на различни типове боклук. Така предадените в мобилен център отпадъци имат 100% чистота и директно се изпращат за балиране и рециклиране.

Предвид гореизложеното става ясно, че в нито един от четирите вида контейнери на територията на Бургас боклукът не се смесва с друг при транспортиране. Данните, обаче, показват и, че само 1% от общия боклук на територията на общината се изхвърля разделно. Това е в резултат на масовата незаинтересованост и неосведоменост на гражданите относно темата за опазването на околната среда. В Бургас съществуват граждански организации, целящи повишаване на осведомеността и отговорността сред гражданите и най-вече сред деца и подрастващи. Пример за такава организация е „Бургас Рециклира“, които масово работят с ученици с цел показване на ползите от разделното събиране на отпадъците, рециклирането им и опазването на природата.

Местната администрация на Бургас също е много активна в темата за опазване на околната среда през последните години. От 2019 г. с решение на общинския съвет е разработен план за ограничаване на употребата на пластмасови продукти за еднократна употреба в сградите и помещенията, в които се извършват дейности на общинския съвет и администрация, общинските предприятия и частни предприятия с общинско участие.

След успешното имплементиране на тази практика в общинските сгради, община Бургас налага забрана за отделни изделия като сламки, пластмасови торбички, определени опаковки и др. при провеждане на обществени събития на територията на общината. Тази инициатива е тясно свързана с информиране на обществеността чрез въпросници, брошури, писма, надписи, лепенки и доброволци, като всички тези похвати целят достигането на информацията до максимален брой граждани и подтикването им към съпричастност в инициативата.

„Повторна употреба на текстил“

Набираща добра практика в последните години в България е разполагането на контейнери за събиране на текстил. Пилотните проекти са на територията на Столична община, община Стара Загора и община Бургас. Концепцията е гражданите да не изхвърлят своите стари дрехи и обувки в контейнерите за битови отпадъци, а да използват специалните такива за текстил.

Тази система е внедрена като част от по-голямата за сметосъбиране и сметоизвозване, за да осигури на гражданите възможност да покажат своята екологична отговорност и да се освободят напълно безвъзмездно от своите ненужни дрехи в синхрон с добрите европейски практики. Целта е да се премахне практиката старите дрехи и обувки да се изхвърлят в контейнерите за общия боклук или да се оставят в непосредствена близост до тях.

Контейнерите са ясно обозначени с надпис "ДРЕХИ И ОБУВКИ". В тях могат да се поставят дрехи, обувки, чанти, колани и домашен текстил. Върху контейнерите са написани инструкции за използването им и номер за връзка при необходимост от допълнителна информация.

Акцентът на тази добра практика е цялото количество събрани дрехи, обувки и текстил да се подложи на повторната употреба и материалното оползотворяване. Залага се на високото екологично съзнание на гражданите, които желаят не просто да се избавят от нежелани отпадъци, а да оползотворят материали, от които не се нуждаят.

При стартирането на пилотните проекти са разработени листовки, в които по достъпен и понятен начин идеята е разяснена на гражданите. Информационната кампания показва на гражданите, желаещи да ползват контейнерите, че трябва да поставят ненужните вещи самостоятелно в полиетиленови торби, за да ги подготвят за последваща повторна употреба или материално оползотворяване. Разчита се на осъзнаването на факта, че в противен случай вещите ще бъдат изхвърлени и ще замърсят допълнително околната среда, ако бъдат изгорени или депонирани.

От стартирането на пилотните проекти през 2018 г., резултатите са изключително обнадеждаващи, като броят на поставените контейнери в пилотните общини е многократно увеличен. Към настоящия момент на територията на България наличните контейнери за текстил са 112 бр. в София, 19 бр. в Бургас, 12 бр. в Стара Загора, 5 бр. във Варна, 5 бр. в Благоевград, 5 бр. във Велико Търново, 5 бр. в Добрич, 3 бр. в Поморие, 3 бр. в Ботевград, по 2 бр. в Балчик, Каварна и Свиленград и по един контейнер в Аксаково, Белослав, Ветрино, Аврен и Шабла. Допълнително предвид големия успех на контейнерите за текстил в София, Столична община предлага и безплатно събиране по домовете, ако в района няма поставен контейнер и количеството е над 10 кг.

„Отличниците Свиленград“ – първата българска община на картата на Zero Waste Europe

Община Свиленград определено трябва да бъде посочена за пример в мерките за разделно събиране, рециклиране и гражданско участие в сферата на отпадъците. Напредъкът на общината в процеса по управление на отпадъците я прави първата българска община на картата на Zero Waste Europe (<https://zerowasteurope.eu/>), като до 2025 г. общината трябва да изпълни поетите ангажименти за получаване на престижния сертификат.

През 2017 г. служители на община Свиленград провеждат работно пътуване до Капанори, Италия с цел обмяна на опит и заимстване на добри практики от първата община с „нулеви отпадъци“ в Европа. По-късно през годината с подкрепата на Екопак Свиленград пилотно стартира проект за разделно събиране на хартиени и пластмасови опаковки директно от домовете на хората, като за целта са предоставени 100 броя жълти кофи за разделно събиране, обхващайки домакинствата на осем улици. Така жителите на града биват улеснени в разделянето на сухите отпадъци още на мястото на тяхното генериране.

Поради добрите резултати през 2018 г. общината разширява обхвата и раздава 1000 индивидуални контейнера на домакинства за разделно събиране на пластмаса, хартия и метал. Налага се установен график и всяка от включените къщи изнася на улицата контейнера си в определения ден. Предвижда се 100% от еднофамилните жилища да бъдат обхванати от тази система. През същата година се сформира Обществен съвет за Нулеви отпадъци, в които членуват 20 активни граждани, представители на училища, читалища, пенсионерски клубове, бизнеса, полицията, ромския квартал, както и от еко отдела на общината и общински съветници. Благодарение на работата на този съвет се изготвя по-дългосрочна и мащабна стратегия за събирането на отпадъци през следващите години.

През 2019 г. започва и събиране на рециклируеми отпадъци от търговските обекти. Преди стартирането на тази инициатива общината провежда анкета сред бизнеса как ще е най-удобно да се случва събирането, за да може системата да работи ефективно. По график камион на Екопак събира най-вече хартия, но и стъкло и пластмаса 2 пъти седмично в центъра, веднъж в другите части на града, или общо от около 180 обекта. Още през първите две седмици се събират почти 5 тона хартия. Най-големите обекти, които изхвърлят повече, сами предават тези отпадъци на общинската площадка в града. На тази площадка е налична преса за хартия, с цел оптимизация на мястото за съхранение преди транспортирането за рециклиране. Планирано е и изграждането на център за поправка и повторна употреба, по пример на община Капанори, Италия.

Допълнително, на 3 места в града пред многофамилни жилищни сгради са направени и оградени „екокътове“ с кофи за разделно събиране, в които всеки живеещ в блоковете може да влезе със специален чип. Всеки кът струва около 3000 лв. Планът е такива кътове да бъдат изградени и в селата.

Като район с традиции в текстилната индустрия, гражданите на Свиленград планират да въведат и добро разделно събиране и повторна употреба на дрехите, които изхвърлят. Идеята е да се правят периодични кампании и дрехите да се съхраняват в пенсионерския клуб, където възрастните хора да им дават нов живот – годните за употреба да се даряват, а другите да се рециклират чрез шиене и плетене.

Всички тези добри практики са част от „Плана за нулеви отпадъци“ на Обществения съвет, които заявяват, че общината няма да подкрепя проекти за изгаряне на отпадъци, а ще инвестира в намаляването на отпадъците, рециклирането и компостирането. Последващите планирани стъпки са за изграждането на компостираща инсталация и домакинствата да получат контейнери за хранителни и растителни отпадъци.

В началото на 2022 г. община Свиленград подписа Договор за сертифициране на община с нулеви отпадъци, ангажирайки се, че до 2025 година ще въведе необходимите мерки, които ще ѝ позволят да получи сертификата за община с нулеви отпадъци от Европейската организация за нулеви отпадъци и нейния обучителен център със седалище в Брюксел (Zero Waste Europe и Mission Zero Academy).

За получаване на сертификата за Нулеви отпадъци, Община Свиленград се е ангажирала да работи за постепенно намаляване отпадъците, които се изпращат за изгаряне и да внедрява устойчиви алтернативи на изгарянето на отпадъци. Основна цел на сертифицирането е постигането на 90% предотвратяване, повторна употреба, рециклиране, компостиране на твърдите битови отпадъци, така че не повече от 10% да остават за депониране. Така се изпълнява едно от най-тежките за българските общини задължителни общоевропейски цели за отпадъците до 2035 г. Освен това до 2025 г. общината ще трябва да достигне до не повече от 99 кг годишно нерестициклирани отпадъци на жител.

На фона на повечето общини в България, постиженията на община Свиленград са изключителни. Според кмета на общината постигнатият успех в сферата на намаляване на отпадъците е „плод на непрекъснатата работа на администрацията и комуникация с гражданите и бизнеса“. Това е един нагледен пример, че няма как да се постигне успехи в определена сфера с обществено значение без гражданско участие в нея.